

Марк Твен

ЛИЧНИ СПОМЕНИ
ЗА ЖАНА Д'АРК

София, 2020

Преводът е направен по изданието:

Mark Twain

PERSONAL RECOLLECTIONS OF JOAN OF ARC

На корицата:

Жана д'Арк влиза в Орлеан (Жан-Жак Шерер, 1887)

© Издателство „Изток-Запад“, 2020

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Аглика Маркова, превод, 2020

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2020

ISBN 978-619-01-0716-3

МАРК ТВЕН

ЛИЧНИ СПОМЕНИ

ЗА

ЖАНА Д'АРК

Превод от английски

Аглика Маркова

ЛИЧНИ СПОМЕНИ ЗА ЖАНА Д'АРК
Записани от сеньор Луи дьо Конт
(неин личен паж, помощник и секретар)

Свободен превод от старофренски език на съвременен английски,
направен от Жан-Франсоа Алдан от съхранявания в Националните
архиви на Франция автентичен непубликуван ръкопис.
Източници, проучени като доказателства за истинността
на настоящия разказ:

- J. E. J. QUICHERAT, Condamnation et Rehabilitation de Jeanne d'Arc.
J. FABRE, Procès de Condamnation de Jeanne d'Arc.
H. A. WALLON, Jeanne d'Arc.
M. SEPET, Jeanne d'Arc.
J. MICHELET, Jeanne d'Arc.
BERRIAT DE SAINT-PRIX, La Famille de Jeanne d'Arc.
La Comtesse A. DE CHABANNES, La Vierge Lorraine.
Monseigneur RICARD, Jeanne d'Arc la Venerable.
Lord RONALD GOWER, F.S.A., Joan of Arc.
JOHN O'HAGAN, Joan of Arc.
JANET TUCKEY, Joan of Arc the Maid.

СЪДЪРЖАНИЕ

Бележка на преводача.....	9
Сеньор Луи дьо Конт	13

КНИГА I В ДОМРЕМИ

1 Когато вълците се разхождаха необезпокоявани в Париж	17
2 Вълшебното домремийско дърво.....	20
3 Изгарящи от любов към Франция	32
4 Жана укротява Лудия.....	40
5 Домреми – разграбен и опожарен.....	48
6 Жана и Архангел Михаил	56
7 Жана съобщава Божествения завет	62
8 Защо замлъкнаха присмехулиците	69

КНИГА II В КРАЛСКИЯ ДВОР И ВЪВ ВОЙНИШКИЯ СТАН

1 Жана се сбогува.....	73
2 Шамбеланът изпраща Жана.....	75
3 Паладина се вайка и фука.....	82
4 Жана ни повежда срещу враговете	88
5 Пробиваме последната засада	96
6 Жана убеждава краля.....	107
7 Нашият Паладин в Неговата слава.....	114
8 Жана убеждава следователите.....	121
9 Произвеждат я в главнокомандващ.....	129
10 Мечът и пряпорецът на Девата.....	132
11 Военният поход започва.....	137

12	Жана насърчава армията си	141
13	Спрени от лудостта на мъдрите	147
14	Отговорът на англичаните.....	153
15	Безславен край на моята изящна поема	156
16	Сдобиваме се с „Джуджето“	164
17	Сладкият плод на горчивата истина.....	173
18	Първата битка на Жана	176
19	Натъкваме се на призраци	181
20	Жана превръща страхливците в победители.....	184
21	Жана меко упреква любим приятел.....	189
22	Съдбата на Франция – решена.....	194
23	Жана насърчава безволевия крал.....	201
24	Парцаливият блясък на нотабилите.....	209
25	Най-сетне: „Напред!“	213
26	Разпръсват се последните съмнения.....	218
27	Как Жана превзе Жарго.....	222
28	Жана предсказва съдбата си.....	229
29	Талбот Бесния премисля.....	232
30	Червеното поле на Патай.....	238
31	Франция се съживява	242
32	Добрата новина литва	245
33	Петте подвига на Жана.....	247
34	Игрите на бургундците	251
35	Френският престолонаследник е коронясан.....	256
36	Жана получава новини от дома.....	265
37	Отново на оръжие	273
38	Кралят командва: „Напред!“	278
39	Печелим, но кралят отстъпва.....	283
40	Предателството победи Жана	289
41	Девата няма да дефилира вече.....	292

КНИГА III
ИЗПИТАНИЯ И МЪЧЕНИЧЕСТВО

1	Девата в окови.....	299
2	Жана – продадена на англичаните.....	303
3	Изплитаме мрежа около нея	307
4	Щателната подготовка на обвинението.....	312
5	Петдесет богослови срещу един послушник.....	315
6	Девата обърква мъчителите си	320
7	Измамата и лукавството – сразени.....	328
8	Жана разказва виденията си	333
9	Предсказанието за нейното окончателно освобождение.....	339
10	Инквизиторите вече не знаят какво да правят	349
11	Съдът се реорганизира, готов за убийство	354
12	Майсторският ход на Жана остава безполезен	359
13	Проваля се и третият процес.....	365
14	Жана се бори с Дванайсетте лъжи срещу нея.....	373
15	Неустрасима пред кладата.....	379
16	Неустрасима пред дибата	383
17	Възвишена и в най-грозната опасност.....	388
18	Заклеймена, но несломена	391
19	Провалят се и последните ни надежди за спасение	394
20	Предателството.....	398
21	Отсрочка на присъдата... всъщност изтезание	406
22	Жана дава фаталния отговор	409
23	Моментът настъпи.....	415
24	Мъченицата Жана	421
	Заклучение.....	426
	Приложения.....	430

Само се замислете над този неповторим, внушителен факт. Откакто се пише историята на човечеството, Жана д'Арк е единственото човешко същество, без значение дали мъж или жена, което някога е било върховен командващ на въоръжените сили на една държава на седемнайсетгодишна възраст.

Лайош Кошут

Бележка на преводача

Ако целим справедлива преценка за същността на някоя прочута личност, трябва да съдим тая личност според образците на нейното време, а не на нашето. Блясъкът на дори най-благородните характери от предишни епохи избледнява силно, ако ги мерим с по-раншно мерило; а по мярката на днешния ден вероятно няма да намерим знаменитост отпреди четири или пет века, чийто характер да отговаря на всички изисквания. Но Жана д'Арк е изключение. Нейният характер не е помръкнал през всички епохи и във всички времена и това не е грешка; нито се плаши човек, ако изрече тази истина. По който и образец да я преценяваме, тя си остава съвършена: непотъмняващ блясък; и продължава да заема най-възвишеното място, определено за човешко постижение, до по-високо от което не се е възнесъл ни един смъртен.

Като си припомним, че нейният век е бил най-бруталният, най-злонравният, най-презреният в историята от Тъмните векове насам, не спираме да се дивим на чудото, създало такъв плод на такава почва. Контрастът между нея и нейния век е контраст между деня и нощта. Тя говори истината във време, в което лъжата е във всекидневно обращение между хората; честна е, когато честността е погубена добродетел; съдържа дадената дума, когато такова нещо не се очаква от никого; възвишени мисли и велики цели изпълват благородния ѝ ум, докато други благородни умове се изтощават в съблазнителни видения или низки щения; скромна е и внимателна, и деликатна, докато всички около нея се чувстват щастливи, ако унижават и обиждат; жалостива е безкрайно във време, в което владее безжалостна жестокост; постоянство я изпълва в свят, който не познава постоянството; честта е за нея достойнство в епоха, забравила що е достойнство; стълб на вяра е във време, в което човеците не вярват в нищо и презират всичко; непоколебимо искрена е в епоха, изконно лъжлива. Тя не накърни личното си достойнство в атмосферата на подмиква-не и сервилност; изповядваше несломима храброст точно когато надеждата и храбростта загиваха в сър-

цата на народа ѝ; остана неопетнена умствено и телесно в общество, прогнило и духовно, и физически. Всичко това съчетаваше тя в епоха, в която престъплението беше занимание на благородници и принцове, и в която велможите успяваха да смят дори безчестната сган, населяваща християнския свят, с поганския си живот, изпълнен с невъобразими предателства, оскотяване и содомия. Тя е може би единствената изцяло безкористна личност, чието име се споменава в историите на користните. Ни в думите, ни в делата ѝ ще открием следа от самоизтъкване, нито дори намерение за такова. Когато изтръгна своя крал от неразумното му съществуване и положи короната на главата му, предложиха ѝ награди и почести, но тя не понечи да приеме ни една. Единственото, което поиска за себе си – стига да ѝ го беше дала кралската воля, – беше разрешение да се завърне в селския си дом, отново да се грижи за стадото си, отново да усети майчината ласка, да помага майце си и да се грижи за дома си. Дотук, само дотук и не по-далеч стигаше себелюбието на този неподкупен командир на победоносни армии, на този спътник на принцове, на този кумир на възторжена и благодарна нация.

Делото на Жана д'Арк безспорно трябва да се смята за историческо и несравнимо с други предвид условията, при които се осъществява, пречките, които отстранява, средствата, с които борави. Да, големи са били победите Цезарови, но постигнати с калени в битки, изпечени римски воители; самият той е бил опитен воин. Наполеон е бил бич за обучените армии на Европа, но той самият е бил обучен във военното дело, начевайки пътя си в патриотичните редици, вдъхновени и запалени от чудотворния новопоявил се дъх на Свободата, облъхнал ги чрез жадните за Революция млади чираци във великолепия занаят на войната, тъй далеч от старите, прекършени войници – отчаяни останки, оцелели във вековната грамада от непрекъснати поражения. Но Жана д'Арк, по възраст – нищо повече от дете, нищо повече от невежо, неграмотно, бедно селско момиче, неизвестно и незначително, съзря великия си народ окован, безпомощен, обезсърчен под чуждо владичество, ограбен, с войници, сломени и разпилени, с угаснал дух и с храброст, заличена в сърцата на хората през дългите години на безчинства от свои и чужди, на потисничество; с крал – напласен и примирен със съдбата си, готов да избяга от родината си; съзря го и положи десница върху този народ, върху този груп; и хората се изправиха и я последваха. Тя води този на-

род от победа към победа, обърна хода на Стогодишната война, нанесе смъртен удар на английското владичество и загина със заслуженото название ИЗБАВИТЕЛКА НА ФРАНЦИЯ, с което я титуловаме и до ден днешен.

И за всичките тези нейни заслуги френският крал, когото тя коронова, остана надменен и безразличен, когато френските кюрета я отведоха, нея, това благородно дете, най-невинната, най-сладката, най-обожаваната рожба на всички векове, за да я изгорят жива на кладата.

Една особеност на историята на Жана д'Арк

Подробностите от живота на Жана д'Арк съставят биография, която е единствена по рода си в списъка от биографии на личности със световна слава, поради следното: това е единствената история на човешки живот, разказана в наши дни от свидетелската скамейка и от очевидец под клетва. Официалните записки от Големия процес от 1431 г. и от Оправдателния процес, състоял се четвърт век по-късно, продължават да се пазят в Националните архиви на Франция и допълват със забележителни подробности фактите от живота ѝ. Няма друга история на нечий живот от време тъй далечно, която да е известна в такава пълнота и с такава сигурност, като нейната.

В своите лични спомени сеньор Луи дьо Конт остава верен на официалната история за Жана д'Арк; до ден днешен автентичността им е неоспорвана; за точността на обилните допълнителни подробности обаче можем да разчитаме единствено и само на собствените му думи.

Жан-Франсоа Алдан

Сеньор Луи дьо Конт

До моите прапраплеменници и прапраплеменнички

Пиша настоящето през 1492 г. На осемдесет и две години съм. Свидетел съм бил, и като дете, и като младеж, на всичко, което възнамерявам да ви разкажа.

Във всички предания, песни и разкази за Жана д'Арк, които вие и останалият свят четете, пеете и изучавате по книгите, създадени от неотдавна изобретеното изкуство на печатарството, съм споменат и аз, сеньор Луи дьо Конт, защото аз бях неин помощник и неин секретар, защото аз бях с нея от началото до края.

Отгледан съм в същото село. Играех с нея всеки ден, когато бяхме малки, точно както сега вие играете с другарчетата си.

Днес, когато осъзнаваме нейното величие, днес, когато името ѝ се изрича в цял свят, думите ми звучат неправдоподобно: сякаш чуваме някоя убога, обречена свещица да се произнеса за вечното слънце, обикалящо небето: „Като бяхме свещички, той ми беше другарче, с което си споделяхме всичко.“ Ала думите ми са верни. Бях неин другар в игрите и се бих рамо до рамо с нея във войните; до ден днешен пазя спомен, ясен и чист, за прелестната фигурка, яхнала вихрен кон, повела армиите на Франция с развени коси; за сребърната броня, връзваща се все по-дълбоко в редиците на вражеските войски в разгара на битката, понякога – почти невидима сред устремената конница; за обнажените мечове, вълните от развени от вятъра пера на шлемовете и препречените щитове. Бях с нея докрай; и когато настъпи черният ден на нейната гибел, ден, белязал с вечен позор палачите ѝ – тези жалки френски роби на Англия, които стояха безучастни и не помислиха за спасението ѝ, – моята ръка докосна тя в последния ден от живота си.

С бавния заник на десетилетията, в които споменът за това великолепно дете, прелетяло като метеор през военната разруха на земната твърд на Франция, и

за гибелта му в димните облаци на кладата отминаваше без-
възвратно в миналото и ставаше все по-необясним и чуден,
божествен и разтърсващ, започнах най-сетне да разгадавам
и осъзнавам значението ѝ: защото само един живот на този
свят е по-рядък и благороден от нейния – животът на Всевишния.

Книга I

В ДОМРЕМИ

Когато вълците се разхождаха необезпокоявани в Париж

Аз, Луи дьо Конт, благородник, съм роден в Ньофшато на 6 януари 1410 г.; с други думи, точно две години преди Жана д'Арк да се роди в Домреми. През първите години на нашия век семейството ми избягало в тоя затънтен край от Париж. В политиката се придържало към арманяците: били патриоти, поддържали нашия си френски крал, нищо че бил побъркан и безпомощен. Бургундците, които пък подкрепяли англичаните, обрали татко ми до шушка, погрижили се нищичко да не му оставят, освен дребната благородническа титла, така че, като стигнал Ньофшато, той вече бил сломен бедняк; обаче политическият климат в Ньофшато му се полюбил и това му подействало оздравително. Пристигнал в област относително заспала; а зад гърба си оставил град, задъхан от ярост, лудост и злоба, където колели за забавление и ничий живот не бил в безопасност. Нощем по улиците на Париж беснеели тълпи, които грабели, изгаряли, убивали, безчестели, не наказани и невъзпрепятствани. Слънцето изгрявало над срутени и пушещи сгради, над осакатени трупове, пръснати навсякъде по улиците, останали, както са паднали, разсъблечени до голо от мародери – нечестиви събирачи на кърваво зърно след тълпа кървави жътвари. Никой не смеел да вдигне мъртвите и да ги погребее; оставяли ги да гният – развъдници на болести. И то какви развъдници! Хората мрели като мухи в епидемии; погребвали ги тайно нощем, защото дневните погребения били забранени да не би да се разбере колко живота е погълнала чумата и това да изплаши останалите и да ги потопаи в отчаяние. Настъпила накрая и люта зима, незапомнена във Франция от петстотин години. Глад, болести, убийства, лед и сняг – всичко се изсипало върху парижани наведнъж. Труповете лежали по улиците и в града посред бял ден влизали вълци и ги разкъсвали.

Ах, в какъв позор, в какво нещастие живеела Франция! Защото вече повече от четвърт век в плътта ѝ се впивали зъбите на англичаните, които смазвали френските армии чрез тъй безкрайни разгроми и поражения, та се говорело и приемало за истина, че само като зърнат английски войник, французите си плаоят на петите.

Като бях на пет години, Франция беше сполетяна и от словичното злощастие на битката при Азенкур; и макар английският крал да си замина у дома, там да се наслаждава на славата си, Франция остана просната – безпомощна плячка на върлуващите наемнически банди на бургундците. Една нощ част от тези банди нахлуха да грабят и в Нюфшато и в светлината на нашия горящ сламен покрив гледах как всички хора на този свят, които бяха скъпи на сърцето ми (с изключение на моя по-голям брат, вашия прародител, който беше оставен при Двора) биват съсичани въпреки молбите им за милост; слушах как касапите се присмиват на молитвите им и имитират отчаяните им жестове; мене не ме забелязаха и останах невредим. Когато диваците си отидоха, изпъзях и плаках цяла нощ при гледката на горящите домове; бях сам-самин, заобиколен единствено от мъртви и ранени, защото оцелелите бяха избягали и се бяха изпокрили.

Изпратиха ме в Домреми, в дома на свещеника, чиято икономка се превърна в моя любяща майка. Постепенно свещеникът ме научи да чета и да пиша и двамата с него бяхме единствените двама души в селото, които владееха това познание.

По времето, по което домът на благородния свещеник, на име Гийом Фрон, стана и мой дом, бях вече шестгодишен. Живеехме близо до селската черква, а градинката на родителите на Жана беше зад черквата. Семейството на Жана се състоеше от Жак д'Арк, бащата, съпругата му Изабел Роме, тримата му сина – Жак, на десет години, Пиер, на осем и Жан, на седем; и от Жана, четиригодишна, и невръстната ѝ сестричка Катрин, която нямаше и година. От първия ден започнахме да си играем заедно.

Имах и други другарчета, с които си играех, особено четири момчета: Пиер Морел, Етиен Роз, Ноел Ренгюсон и Едмон Обре, чийто баща по онова време беше кмет, но и две момичета, горедолу на възрастта на Жана; те постепенно ѝ станаха любими приятелки. Името на едната беше Омет, а на другата викаха Малката Менжет. Тия момиченца бяха обикновени селянчета като самата Жана. Като пораснаха, омъжиха се за най-обикновени ратаи.

Нали разбирате, извънредно прост народ бяха всичките, и въпреки това след много години дойде време, в което никой посетител, благородник или знаменитост, не пропускаше да поднесе почитания си на двете непретенциозни старици, които на младини са имали честта да другаруват с Жана д'Арк.

Всичките ми приятелчета до едно бяха добри деца: най-обикновени селянчета, не особено интелигентни, разбира се, не може да се очаква такова нещо, но добросърдечни и дружелюбни, слушащи родителите си и почитащи свещеника, които, като пораснаха, бяха наследили, естествено, тесногърдието и предразсъдците на по-възрастните от тях, възприети без съмнения... и без разсъждения, не е нужно да го казвам изрично. Бяха наследили религията, бяха наследили и политическите си убеждения. Ян Хус и хора като него може да са намирали недостатъци в Църквата, но в Домреми тези недостатъци не подкопаваха ничия вяра; и когато стана разцеплението – тогава бях на четиринайсет – и отведнъж се сдобихме с цели трима папи, никой в Домреми не се поколеба кого измежду тях да избере: папата в Рим беше истинският папа, всеки папа извън Рим не беше никакъв папа.

Всяко човешко същество в селото беше армянк – значи патриот, и ние, децата, може да не мразехме нищо в света, но несъмнено мразехме англичаните яростно и със същата омраза се отнасяхме и към бургундците и политиката им.